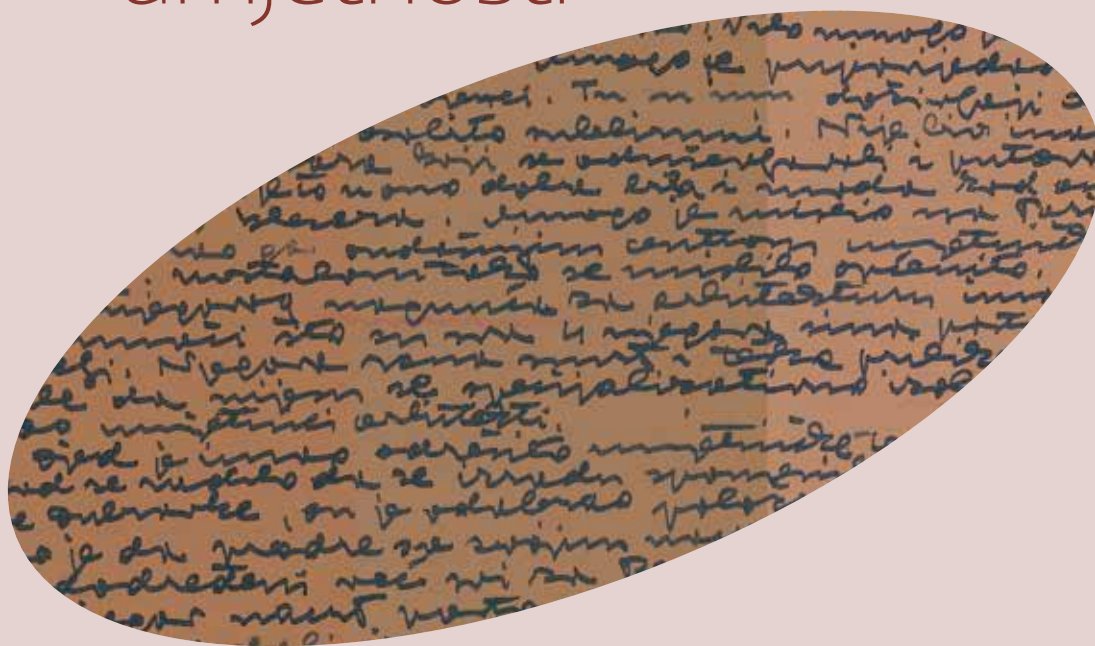
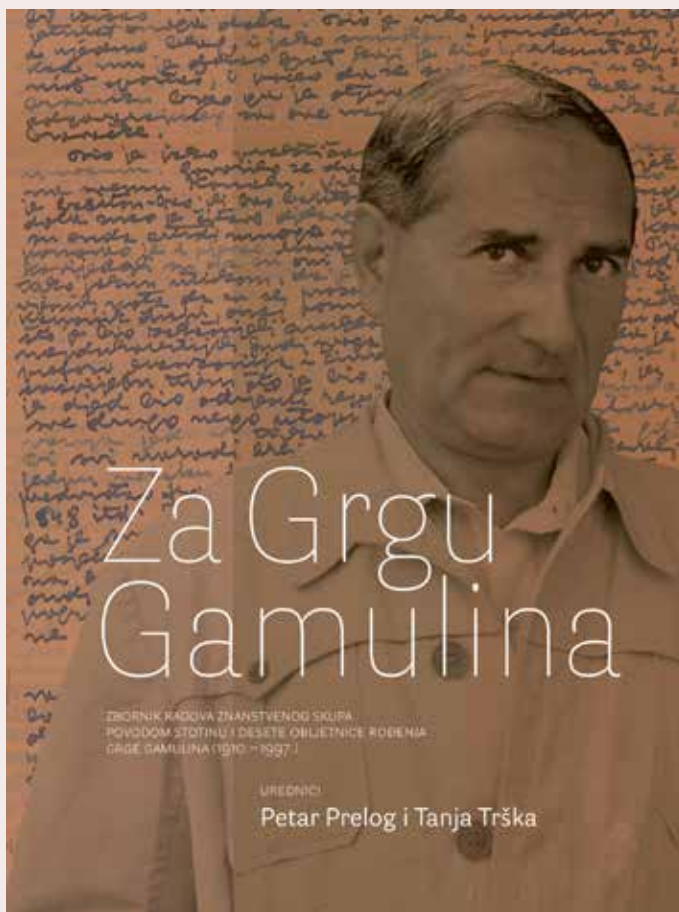

Josipa Alviž

Zbornik posvećen Grgi Gamulinu – novo referentno mjesto hrvatske povijesti umjetnosti

Za Grgu Gamulina. Zbornik radova Znanstvenog skupa povodom stotinu i desete obljetnice rođenja Grga Gamulina (1910.–1997.), ur. Petar Prelog i Tanja Trška, Zagreb: Institut za povijest umjetnosti, 2024., 380 str.

ISBN 987-953-373-012-7

Zbornik *Za Grgu Gamulina*, u izdanju Instituta za povijest umjetnosti, donosi radove sa znanstvenog skupa održanog 7. i 8. listopada 2021. na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu povodom 110. obljetnice rođenja Grga Gamulina (1910. – 1997.). Urednički ga potpisuju Tanja Trška i Petar Prelog, uz recenzentski doprinos Sanje Cvetnić, Renate Komić Marn i Vladimira Markovića. Zbornik je objavljen u okviru znanstvenoistraživačkog projekta Instituta za povijest umjetnosti *Fenomeni hrvatskoga umjetničkog moderniteta* (FEMO, 2023. – 2027.) te istraživačkog institucijskog projekta Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu *Ikonografski, stilski i naručiteljski poticaji u hrvatskoj likovnoj baštini ranoga novog vijeka* (2024.). Objavljen u spomen na akademike Tonka Maroevića i Radoslava Tomića, baštinika i tumača Gamulinova slojevita naslijeđa, zbornik okuplja autore koji iz različitih perspektiva propituju Gamulinovu ulogu u razvoju hrvatske povijesti umjetnosti, njezine institucionalizacije i teorijskog utemeljenja.

Predstavljena su dvadeset i dva rada i dvadesetpetero autora iz različitih domaćih institucija – sveučilišnih odsjeka za povijest umjetnosti u Zagrebu, Rijeci i Splitu, Instituta za povijest umjetnosti, Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Konzervatorskog odjela u Splitu i Nacionalnog muzeja moderne umjetnosti te samostalnih istraživača. Prilozi su raspoređeni u pet tematskih cjelina: *Pabirci iz biografije*, *Tragom starih majstora*, *Arhitektura u regiji*, *Biografija*, *monografija*,

sinteza i Prema teoriji moderne umjetnosti. Odabrana struktura omogućuje čitanje zbornika kao pregledno organizirane studije koja tematskim i metodološkim rasponom odražava širinu Gamulinovih profesionalnih interesa i dosega.

Prva tematska cjelina, *Pabirci iz biografije*, okuplja priloge koji iz različitih istraživačkih perspektiva rasvjetljuju manje poznate aspekte života, intelektualnog djelovanja i pedagoškog rada Grge Gamulina kroz arhivska istraživanja, osobna sjećanja i analitičke prikaze njegovih stručnih doprinosa. Ivana Prijatelj Pavičić analizira dosad neobjavljenu korespondenciju između Grge Gamulina i Krune Prijatelja pohranjenu u Arhivu Konzervatorskog odjela u Splitu, rekonstruirajući njihove suradničke odnose i rad na temama dalmatinskog slikarstva. Irena Šimić i Lina Šojat u valoriziraju Gamulinovu arhivsku ostavštinu u Institutu za povijest umjetnosti, ističući njezinu dokumentarnu i istraživačku vrijednost te mogućnosti digitalnih metoda u njezinoj obradi, ali i aktualizaciji Gamulinova znanstvenog nasljeđa. Igor Fisković razmatra Gamulinove medievističke studije i njihov doprinos međunarodnoj afirmaciji hrvatske umjetničke baštine, posebno kroz analize djela Paola Veneziana i sintezne monografije o srednjovjekovnom slikarstvu. Vladimir P. Goss donosi memoarski prilog o Gamulinovu nastavničkom radu i predavačkom stilu, a Radoslav Tomić na temelju dubinskog poznavanja Gamulinovih tekstova o renesansnom i baroknom slikarstvu predlaže njihovu sistematizaciju u tri kategorije – analitičke studije, kraće osvrti i skice.

Druga tematska cjelina, *Tragom starih majstora*, okuplja tekstove koji prate Gamulinova istraživanja i interpretacije starijeg slikarstva i kiparstva, usmjerena na utvrđivanje autorstava, provenijencije i stilske pripadnosti djela starih majstora u domaćim zbirkama. Autori na temelju arhivske građe, bibliografske analize i novih atributivnih interpretacija preispituju Gamulinove metode i doprinose poznavanju nacionalne baštine. Rad Matka Marušića analizira Gamulinova istraživanja dalmatinskoga srednjovjekovnog slikarstva sažeta u monografijama *Bogorodica s djetetom u starijoj umjetnosti Hrvatske* (1971.) i *Slikana raspela u Hrvatskoj* (1983.), analizirajući njegov pristup i metode, korištenu terminologiju te kritički odnos prema inozemnoj literaturi. Iva Pasini Tržec i Ljerka Dulibić predstavljaju djela starih majstora u zagrebačkim privatnim zbirkama o kojima je Gamulin pisao, prateći njihovu provenijenciju, promjene vlasništva i današnji smještaj, te slijedeći njegove zapise donose nova saznanja i smjernice za buduće istraživanje zagrebačkih privatnih kolekcionara. Ivan Ferenčak razmatra Gamulinove priloge interpretaciji donacije Ante Topića Mimare Strossmayerovoj galeriji te problem atribucija i porijekla pojedinih djela, posebno kroz korespondenciju s Vinkom Zlamalikom i Radovanom Ivančevićem. Autor revidira spoznaje o atributivnoj problematici i provenijenciji dviju slika iz Strossmayerove galerije kojih se Gamulin dotaknuo: *Alegorija ljudske sudbine* i *Sveti Petar na prijestolju*. Rad Tanje Trške donosi analizu Gamulinova doprinosa stručnoj obradi i

atribucijama Zbirke Benko Horvat, ističući njegovu reviziju i racionalizaciju dotadašnjih pretjerano ambicioznih atribucija, kojom je postavio trajne temelje znanstvenog pristupa ovoj rijetko sačuvanoj privatnoj zbirci te pridonio njezinu pravilnom vrednovanju unutar hrvatske muzejske prakse. Damir Tulić i Mario Pintarić donose sustavan prikaz života i opusa kipara i altarista Antonia Michelazzija, s posebnim osvrtom na njegova djela u Rijeci i Kvarneru. Autori kao polazište i nadahnuće za svoj prilog zborniku ističu Gamulinova istraživanja djela kipara Giacoma Piazzette.

Treća tematska cjelina, *Arhitektura u regiji*, usmjerena je na Gamulinovo razumijevanje odnosa između moderne arhitekture i urbanizma te povijesnog ambijenta, pri čemu oba priloga povezuju njegove konzervatorske postavke iz 60-ih godina prošlog stoljeća s današnjim izazovima zaštite graditeljske baštine, pokazujući kako su Gamulinove ideje o očuvanju povijesnih gradova i arhitektonskoj odgovornosti ostale relevantne u suvremenom kontekstu urbanih transformacija. Marko Špikić donosi analitičko čitanje Gamulinove knjige *Arhitektura u regiji* (1967.), smještajući je u kontekst njegova pedagoškog djelovanja na Filozofskom fakultetu u Zagrebu te ističući Gamulinovo načelo „sačuvati i nastaviti” kao izraz uravnoteženog stava između modernizacije i zaštite ambijentalnih vrijednosti. Sandi Bulimbašić propituje aktualnost Gamulinovih stajališta na primjeru suvremenih arhitektonskih intervencija u Splitu – Zapadne obale, hotela Ambassador i hotela Marjan – ukazujući na

kontinuitet problema između konzervatorskih načela i pritisaka investicijskog urbanizma.

Četvrta cjelina, *Biografija, monografija, sinteza*, okuplja radove koji razmatraju način na koji je Gamulin povezo pojedinačna istraživanja u sustavne prikaze nacionalne povijesti umjetnosti. Autori analiziraju njegove metodološke postavke, odnos prema pojedinim umjetnicima i teorijska polazišta sinteznih pregleda hrvatske umjetnosti 19. i 20. stoljeća. Ivana Rončević Elezović analizira Gamulinovu interpretaciju razdoblja modernizacije hrvatske umjetnosti kroz tumačenja slikarstva Quiquereza, Kršnjavoga i Mašića, ističući razdoblje 70-ih godina 19. stoljeća kao važnu točku kulturnog i institucionalnog oblikovanja nacionalnog umjetničkog identiteta. Irena Kraševac prati razvoj Gamulinovih pogleda na Meštrovićevo stvaralaštvo – od rane studentske kritike do rukopisa neobjavljene monografije iz 1985. – čime pokazuje autorovo sazrijevanje i prijelaz od kritičkog distanciranja do dubokog razumijevanja kipareva opusa. Frano Dulibić razmatra Gamulinove sintezne preglede hrvatskog slikarstva i kiparstva, uspoređujući ih s današnjim potrebama i metodologijama pisanja povijesti umjetnosti te pozivajući na institucionalnu suradnju i periodično obnavljanje sinteza. Klara Macolić sistematizira Gamulinove teorijske postavke o naivnoj umjetnosti, primjenjujući ih na analizu cinkopisa Ivana Večenaja i potvrđujući njihovu trajnu metodološku relevantnost. Vladimir Crnković podsjeća na Gamulinovu ključnu ulogu u tumačenju i afirmaciji

opusa Oskara Hermana, ističući monografiju iz 1978. kao najdublje prodiranje u umjetnikovu estetsku i duhovnu problematiku. Ivana Mance Cipek promišlja nastanak Gamulinovih sinteznih pregleda hrvatskog slikarstva i kiparstva kao rezultat planski organiziranog i dugoročnog istraživačkog rada, analizirajući njihove epistemološke temelje i koncept nacionalne identifikacije unutar povijesti umjetnosti. Cjelina potvrđuje Gamulinovu središnju ulogu u oblikovanju povijesti hrvatske moderne umjetnosti, istodobno otvarajući pitanja o kontinuitetu, metodologiji i budućnosti sinteznih pristupa.

Završna tematska cjelina naslovljena *Prema teoriji moderne umjetnosti* okuplja radove koji razmatraju Gamulinovu kritičku praksu i teorijska polazišta u odnosu prema modernoj umjetnosti, javnoj skulpturi i metodologiji povijesti umjetnosti. Petar Prelog pokazuje kako je Gamulinov odnos prema kritičkom realizmu u međuratnom slikarstvu u Hrvatskoj, od studentskog teksta iz 1932. preko poslijeratnog razilaženja s Hegedušićem do kasne suzdržanosti, bio obilježen Gamulinovom sklonošću zemljaškim zavičajnim obilježjima, interesom za naivu i promjenom stajališta u ovisnosti o osobnim i ideološkim relacijama. Rad Sanje Horvatinčić valorizira Gamulinov dvostruki angažman (kritičarski i strukturni) u memorijalnim projektima SFRJ-a, prikazujući razvoj Gamulinovih promišljanja o spomeničkoj plastici – od ranog interesa 50-ih i 60-ih za formalna i prostorna rješenja javne skulpture do 70-ih godina prošlog stoljeća,

kada u središte stavlja političke i ideološke implikacije „problema spomenika”. Autorica pokazuje kako su Gamulinov institucionalni položaj i kritička djelatnost oblikovali kriterije i rasprave o memorijalnoj produkciji socijalističkog razdoblja. Rad Svjetlane Sumpor sustavno prikazuje Gamulinove teorijske definicije i kriterije valorizacije naive, osobito u djelu *Prema teoriji naive umjetnosti* (1965.), ističući njegovo razlikovanje naive od srodnih pojmova, povezanost s kustoskom praksom Miće Bašićevića te ulogu obojice u utemeljenju sustavnog proučavanja i vrednovanja hrvatske naive unutar povijesnoumjetničkog i muzeološkog konteksta. Analizirajući Gamulinov tekst *Tri napomene o metodologiji* (1980.) Danko Zelić razmatra Gamulinov koncept angažiranog povjesničara umjetnosti, njegovu otvorenost prema *connoisseurstvu* izvan stroge *Kunstgeschichte*, njegove obrane umjetničkog djela kao primarne građe povijesti umjetnosti, povezuje metodološka pitanja s nastavom likovne umjetnosti te propituje aktualnost i poticajnost Gamulinovih zaključaka u suvremenom kontekstu discipline.

Zbornik zaključuju sažeci svih priloga na engleskom jeziku, čime se otvara mogućnost međunarodne recepcije iznesenih istraživanja. Lektura Dunje Aleraj Lončarić, prijevod sažetaka Željke Miklošević te grafičko oblikovanje Marija Aničića pridonose jasnoći, preciznosti i estetskoj kvaliteti izdanja. Posebno promišljeno vizualno rješenje naslovnice – fotografski *Portret Grge Gamulina* iz objektiva Branka Balića iz 60-ih godina, s detaljem njegovih rukopisnih bilješki

o Ignjatu Jobu u pozadini – uspješno povezuje sadržaj i formu, naglašavajući refleksivan i memorijalni karakter publikacije.

Zbornik *Za Grgu Gamulina* izdvaja se visokom razinom uređivačke dosljednosti i znanstvene konzistentnosti te pažljivo promišljenom strukturom i koncepcijom koja povezuje različite generacije istraživača te reafirmira Gamulinovo znanstveno, stručno i intelektualno djelovanje, pokazujući kako se njegovo naslijeđe može čitati u suvremenom istraživačkom kontekstu. Gamulin se u ovom izdanju pojavljuje ne samo kao „apostol atributivne metode” i utemeljitelj moderne hrvatske povijesti umjetnosti, nego i kao figura čiji su intelektualni zamasi – sinteza, interpretacija i polemika – i danas relevantni. Zbornik stoga nadilazi okvire komemorativne publikacije i postaje novo referentno mjesto: polazište za buduća istraživanja Gamulinova opusa i problemskih sklopova što ih je otvorio, ali i poticaj mlađim generacijama da nastave čitati, kritički preispitivati i nadograđivati temelj na kojem se hrvatska povijest umjetnosti – u velikoj mjeri zahvaljujući Gamulinu – institucionalno i spoznajno oblikovala. ✕